

Τα ομηρικά είναι ενταγμένα μέσα σε ένα γενικότερο σύνολο ηρωικών επών που ονομάζεται «Τρωικός κύκλος» και περιλαμβάνει επτά μακροσκελή ποιήματα, από τις αφορμές για την εκστρατεία ως μια γενιά μετά το πάριμο της Τροίας. Είναι δύσκολο να ξεδιαλύνουμε, ποιο από αυτά συντέθηκε πρώτο και ποιο δεύτερο κι ουσιαστικά δεν έχει σημασία. Εκείνη, που μπορούμε εύκολα να προσδιορίσουμε, είναι η αφηγηματική τους σειρά:

1. Τα «Κύπρια»: Χωρισμένα σε ένδεκα βιβλία, περιγράφουν τα γεγονότα πριν από τον πόλεμο, την εκστρατεία και τις πρώτες μάχες κάτω από τα τείχη της Τροίας. Ο τίτλος του έπους παραπέμπει ή στο ότι το έπος γεννήθηκε στην Κύπρο (αποδίδεται στον Κύπριο επικό ποιητή, Στασίνο) ή στο ότι κύρια επεισόδια του διαδραματίζονται στο νησί. Οι φιλόλογοι δεν έχουν καταλήξει.
2. Η «Ιλιάδα»: Χωρισμένη σε 24 ραψωδίες, περιγράφει γεγονότα του προτελευταίου χρόνου της πολιορκίας (οργή Αχιλλέα, θάνατος Πατρόκλου, θάνατος Έκτορα), που συνολικά διάρκεσε δέκα χρόνια.
3. Η «Αιθιοπίδα»: Χωρισμένη σε πέντε βιβλία, περιγράφει τους αγώνες του Αχιλλέα με την Πενθεσίλεια και με τον βασιλιά των Αιθίοπων Μέμνονα. Το έπος φτάνει ως τον φόνο του Αχιλλέα από τον Πάρη με την ενεργή βοήθεια του Απόλλωνα. Αποδίδεται στον Αρκτίνο από την Μίλητο.
4. Η «Μικρή Ιλιάδα», έργο του Λέσχη (7^{ος} π.Χ. αιώνας) από την Πύρρα της Λέσβου, χωρισμένη σε τέσσερα βιβλία, και το «Πάριμο του Ιλίου» («Ιλίου Πέρις»): Περιγράφουν τα γεγονότα από τη διαμάχη του Αϊαντα με τον Οδυσσέα για το ποιος θα πάρει τα όπλα του Αχιλλέα ως το πάριμο της Τροίας με τη βοήθεια του Δούρειου Ίππου.
5. Οι «Νόστοι»: Περιγράφουν τις προσπάθειες των ηρώων να γυρίσουν στα σπίτια τους και τις περιπέτειες που αντιμετώπισαν.
6. Η «Οδύσεια»: Διαιρεμένη σε 24 ραψωδίες, ουσιαστικά ανήκει στους Νόστους αλλ' αποτελεί χωριστό έργο με την περιγραφή των περιπετειών του Οδυσσέα, ώσπου να κατορθώσει να φτάσει στην Ιθάκη.
7. Η «Τηλεγόνεια» (ή «Τηλεγονία»): Γιος της Κίρκης από τον Οδυσσέα, ο Τηλέγονος φεύγει από το νησί της μάγισσας να βρει τον πατέρα του. Οδυσσέας και Τηλέγονος συναντιούνται αλλά δεν αναγνωρίζουν ο ένας τον άλλον και παλεύουν μεταξύ τους, όπως, αργότερα, συμβαίνει στο ακριτικό έπος με «το πάλεμα του Τσαμαδού και του γιου του». Ο Τηλέγονος σκοτώνει τον πατέρα του.

Εκτός από τα ομηρικά, κανένα άλλο έπος από τον Τρωικό Κύκλο δε σώθηκε πέρα από σκόρπιους στίχους.

Ο επικός κύκλος

Ο Τρωικός Κύκλος, στον οποίο ανήκουν η Ιλιάδα και η Οδύσσεια, είναι ενταγμένος στον ευρύτερο χώρο της ηρωικής επικής ποίησης που ονομάζεται «Επικός Κύκλος». Περιλαμβάνει πέντε ομάδες επών, σύμφωνα με τα όσα γνωρίζουμε, από τις οποίες τα σχετικά με την Τροία είναι, σε αφηγηματική σειρά, τελευταία. Πρόκειται για τα εξής έπη:

1. Η «Τιτανομαχία»: Αναφέρεται στους θεογονικούς μύθους σχετικά με την εγκατάσταση των θεών στον Όλυμπο και θεωρείται έργο του Αρκτίνου του Μιλήσιου ή του Εύμηλου του Κορίνθιου.
2. Η «Οιδιπόδεια»: Αναφέρεται στον Οιδίποδα που, χωρίς να ξέρει, σκότωσε τον πατέρα του και παντρεύτηκε τη μητέρα του, για να αυτοτυφλωθεί και να καταραστεί τη γενιά του, όταν έμαθε την αλήθεια. Ποιητής θεωρείται ο Κιναιθόνας ο Λακεδαιμόνιος.
3. Η «Θηβαΐδα»: Περιγράφει την εκστρατεία των «Επτά επί Θήβας» και τον αλλησκοτωμό των γιων του Οιδίποδα, Ετεοκλή και Πολυνείκη. Αποδιδόταν στον Όμηρο.
4. Οι «Επίγονοι»: Θέμα της τα όσα συνέβησαν μια γενιά μετά τα γεγονότα της «Θηβαΐδας», όταν οι γιοι των Επτά εκστράτευσαν και πάλι εναντίον της Θήβας και την κυρίευσαν.

Πέρα από την Τιτανομαχία, όλες οι ειδήσεις που έφτασαν ως εμάς γύρω από το ηρωικό έπος αφορούν ποιήματα που έχουν σχέση είτε με το Άργος και τη Θήβα είτε με την Τροία. Από όλα αυτά, μόνον η Ιλιάδα και η Οδύσσεια μας παραδόθηκαν. Ίσως, επειδή μόνον αυτά αντικατοπτρίζουν τη «συγκρατημένη τελειότητα», που αναφέρει ο Ρ. Λίβινξτον («Το Ελληνικό πνεύμα και η σημασία του για μας»), διορθώνοντας τον Σέλεϊ, ο οποίος μιλούσε για «συγκρατημένο μεγαλείο».

Δυο λόγια για τον Όμηρο

Ούτε πότε έζησε ούτε πού γεννήθηκε ούτε πώς και πού πέθανε είναι γνωστά για τον Όμηρο. Η παράδοση θέλει γονείς του τον Μαιόνα και την Κρηθηίδα ή να είχε παππού του τον Οδυσσέα. Επτά πόλεις διεκδικούσαν με αξιώσεις την τιμή να είναι ο τόπος, όπου γεννήθηκε: Κύμη, Σμύρνη, Χίος, Κολοφών Μ. Ασίας, Σαλαμίνα Κύπρου, Ρόδος, Άργος. Υπήρχαν κι άλλες λιγότερο πειστικές. Αναφέρεται ποιητικός αγώνας του στην Χαλκίδα με τον Ησίοδο, από τον οποίο έχασε, επειδή ο αντίπαλός του υμνούσε ειρηνικά έργα. Αυτό, όμως, μάλλον απηχεί μια παλιά αντίληψη ότι και οι δυο (όπως και το έπος γενικότερα) είχαν κοινές αιολικές ρίζες. Άλλοι τον θεωρούν σύγχρονο ή κατά 60 - 80 χρόνια μεταγενέστερο του Τρωικού πολέμου (12^{ος} π.Χ. αιώνας) κι άλλοι ότι έζησε τον 8^ο π.Χ. αιώνα.

Ο ίδιος αφήνει να διαφανεί ότι έζησε πολύ αργότερα απ' όταν συνέβησαν τα γεγονότα που περιγράφει, καθώς αναφέρεται σε μακρινές σ' αυτόν εποχές και δημιουργεί παρομοιώσεις με σύγχρονές του καταστάσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η παροιμία στον στίχο 381 της ραψωδίας Ι της Ιλιάδας «Ουδ' όσ' ες Ορχομενόν ποτινίσετα ουδ' όσα Θήβας» («ακόμα κι αν μου χαρίσουν τα πλούτη του Ορχομενού και των (αιγυπτιακών) Θηβών» δεν πρόκειται να πειστώ) που παραπέμπει στον 14^ο π.Χ. αιώνα.

Η παράδοση τον θέλει τυφλό (Όμηρος αιολικά σημαίνει «ο μη ορών», αυτός που δεν βλέπει), όπως άλλωστε θέλει κι όλους τους μυθικούς τραγουδιστές, τους αιδούς, πρόγονους των τροβαδούρων, που περιφέρονταν από κάστρο σε κάστρο και, στις αυλές των αρχόντων, υμνούσαν παλιά ηρωικά κατορθώματα, για να βγάλουν το ψωμί τους.

Του αποδίδουν την Ιλιάδα, την Οδύσεια, 34 ύμνους ή Προίμια σε εξάμετρο, που αναφέρονται στους θεούς, μια σειρά από κωμικές παρωδίες επών με ήρωες ζώα και τον "Μαργίτη", μια επίσης παρωδία με θέμα έναν χαζό και τις περιπέτειές του.

(τελευταία επεξεργασία, 26 Δεκεμβρίου 2021)

